

Ruotsia Kettil Bruunin tapaan

*Kettil Bruun on jälleen Suomessa. Kolmivuotinen sosiologisen alkoholitutkimuksen professuuri Tukholman yliopistossa päättyi vuodenvaihteessa, ja vierailun tulokset alkavat tulla julki. Ensi lokakuussa ilmestyy ruotsalaisen alkoholipolitiikan historiaa käsittelevä kirja *Den svenska supen*, joka kokoaa Bruunin tutkimusryhmän päätulokset. Jo keväällä ilmestyi pohjoismaista huumepolitiikkaa tuulettava *Den gode fienden*, jonka Bruun on tehnyt yhdessä norjalaisen tutkijan Nils Christien kanssa. Ja suunnitteilla on laaja ruotsinsuomalaisien nuorten kouluongelmiin liittyvä tutkimus.*

Lähisokea alkoholikeskustelu

— Suomen ja Ruotsin alkoholitutkimuksen sisällössä on ollut hämmästyttävän suuri ero. Kun meillä on muistettu kontrollijärjestelmän ja sen historian tutkimusta, niin Ruotsista on syvempi alkoholipoliittinen analyysi puuttunut miltei kokonaan. Ote on siellä ollut vahvasti sosiaalilääketieteellinen ja hoidollinen. Joitakin alkoholipolitiikkaan liittyviä yksittäistutkimuksia on kyllä ollut, mutta ne ovat keskittyneet lähinnä detaljikysymyksiin, kuten lauantausulkemisen vaikutuksiin, Bruun sanoo.

— Paljolti tämä johtuu siitä, että lääkäreillä on Ruotsissa perinteisesti ollut keskeinen asema alkoholitutkimuksessa, käytännön alkoholistihuollossa ja myös julkisessa keskustelussa. Tämä on johtanut siihen, että ruotsalainen näkökulma alkoholiin on pitkälti biologinen.

— Tämä näkyy hyvin nyt käynnissä olevassa säännöstelykeskustelussa. Ruotsissahan on syntynyt liike, joka vaatii ostosäännöstelyn palauttamista systeemyhtiön myymälöihin. Keskeisiä liikkeen vetäjiä ovat juuri lääkärit. He ovat tottuneet tekemään paljon esim. maksatarkastuksia eli tarkkailemaan gt-arvoja ja päättämään toimenpiteistä niiden perusteella. Saman logiikan ajatellaan toimivan myös alkoholi-kaupassa. Siis kun tarkastutat maksasi ja saat biologista palautetta siitä, niin yhtä lailla pitäisi antaa palautetta siitä, kuinka paljon ostat viinaa. Näkökulma on kovin suppea: Ei ajatella, millaisia sosiaalisia ja kulttuurisia vaikutuksia tällaisella järjestelmällä olisi.

— Tässä tulee esiin toinen biologisen mallin heikkous eli historiallisen perspektiivin puuttuminen. Kun rajoitutaan kiistelemään teknisistä tehokkuuserois-

ta, ei huomata, että samantyyppiset pohdinnat ja kokeilut on käyty läpi jo monta kertaa aikaisemmin. Näin oli esim. 50-luvulla, kun silloisesta säännöstelyjärjestelmästä luovuttiin. Jännää oli silloin se, että tarmokkain säännöstelyn vastustaja oli nimenomaan raittiusliike. He korostivat sitä, että yksilökohtainen säännöstely on sinänsä primitiivistä toimintaa, joka ei sovi kulttuurivaltioon, ja halusivat tilalle tanskalaisen systeemin eli kovat hinnat. Raittiusliikkeen mielestä juuri säännöstely sinänsä aiheutti pakonomaista fiksoitumista viinaan. Ja myös nykykeskustelussa ruotsalainen raittiusliike on säännöstelyyn nähden varsin epäilevällä kannalla.

— On myös muita kokemuksia ruotsalaisista lääkäreistä. Olin mukana perustamassa Ruotsin Health Action International -järjestöä, joka keskittyy lääkkeisiin ja kehitysmaakysymyksiin. Tässä on mukana monia lääkäreitä —

varsinkin kehitysmaissa toimineita — ja myös uskonnollisten järjestöjen ihmisiä, jotka pyrkivät koko terveydenhoitosysteemin ja lääkepolitiikan kehittämiseen. Ajatus on lähinnä se, että palvelusten ja lääkkeiden keinotekoinen tarjonta ja markkinointi pitäisi saada kontrolliin. Useat kehitysmaissa toimineet lääkärit, joita olen Suomessa tavannut, suosivat yksilöllishumanitaarista apua. Tämähän on sinänsä hyvä asia, mutta jää vähän voimattomaksi ilman rakenteellisia muutoksia.

Systembolaget myönteinen

— Tämä kolmivuotinen projekti tähtäsi juuri siihen, että sen avulla voisimme tuoda tätä suomalaista näkökulmaa — siis alkoholipoliittista ja historiallista — ruotsalaiseen keskusteluun. Sivustatukea saimme Uumajassa toimivalta historioitsijaryhmältä. Vaikea tietysti on sanoa, millainen vaikutus sitten tulee olemaan. Olen vähän pessimistinen, historiallinen ajattelutapa on niin vierasta Ruotsin alkoholikeskustellelle.

— Systembolagetin johto sen sijaan on ollut Den svenska supen-kirjasta kovinkin kiinnostunut. Kirjan julkitulo onkin ajoitettu lokakuun ensimmäiseen päivään sen takia, että sinä päivänä nykyvuotoinen Systembolaget täyttää 30 vuotta. Yhtiö on lunastanut 500 kappaletta omaan käyttöönsä. Olin kirjan johdosta keväällä Systembolagetin johtajiston luona lounaalla, ja kävimme aika mielenkiintoisia keskusteluja. Varsinkin vähän pitempään yhtiössä olleiden näkemykset tuntuivat vahvistavan niitä linjoja ja johtopäätöksiä, joita alkoholikontrollin kehityksestä kirjassa teemme.

— Vaikka kirja kuvaa kontrollin kehitystä, niin historiallisen analyysin kautta joutuu sitten tie-

tysti myös ajankohtaisiin ongelmiin. Kirjan loppuluvussa onkin muutamia kommentteja tähän säännöstelyliikkeeseen sekä vertailua, jossa asetelmana on alkoholi 20-luvulla ja huumeet 80-luvulla.

Absoluuttiset huumeasenteet

— Nils Christien kanssa tekemäni huumekirja pyrkii rikkomään lukkiutuneen tilanteen. Huumekontrollissa nykytilanne on aika mahdoton, mutta sitä ei haluta tunnustaa. Kyllä kontrollipolitiikassa täytyy uskaltaa myös perääntyä, jos aihetta on. Tähän asti periksiantaminen on tapahtunut useimmiten epävirallisin keinoin; julkisesti ei ole uskallettu tunnustaa, ettei jokin kontrolli pelaa. Näin on käynyt esim. Suomen rattijuoppoussysteemissä. Kun välillä on poliittisesti saatu läpi varsin ankaria rangaistuksia, niin käytännössä niiden mukaan ei ole voitu toimia. Tilanne on sitten hoidettu epävirallisten lievennysten avulla.

— Yleensä liian pitkään pidetään kiinni vanhasta eikä haluta keskustella vaihtoehdoista. On turha kuvitella, että joskus vielä voitaisiin päästä huumeista vapaaseen Pohjolaan. Vielä 60-luvulla raittiusliikkeen iskulause oli alkoholista vapaa Pohjola, mutta ei ole enää. Miksi tavoitteesta on luovuttu? Ei kai siksi, että siinä sinänsä olisi vikaa. Mutta jos järkevästi haluaa toimia, on pakko luopua tällaisista absoluuttisista päämääristä tai on ainakin kehitettävä alatavoitteita. Absoluuttiset päämäärät vievät lähinnä ideologiseen taisteluun, joka ei ole erityisen tehokasta.

— Den gode fienden -kirjasta on kohuttu paljon eri Pohjoismaissa. Kuitenkin vastaanotto on yleisesti ottaen ollut myönteinen muualla paitsi Ruotsissa. Silti kirjan pääteemat eivät oikein ole nousseet esiin. Kukaan ei esimer-

kiksi kysy, miksi ehdotamme, että mietoja kannabistuotteita — ei siis hasista, kuten on väitetty — voitaisiin tietysin ehdoin myydä apteekkeista Norjassa ja Ruotsissa, mutta sen sijaan Tanskassa ja Suomessa ei. Ketään ei näytä kiinnostavan tämän erottelun taustalla oleva logiikka.

— Olen myös ihmetellyt sitä, ettei ketään näytä kiinnostavan Tanskan harjoittama oopiumituotteiden vienti, joka kansainvälisten sopimusten kannalta on laillisuuden rajoilla. Kun Pohjoismaiden neuvosto piti kolmipäiväisen kokouksen Bornholmissa, Nils Christie kysyi tätä siellä. Kokouksen puheenjohtaja totesi, ettei asia kuulu käsiteltävään teemaan vaan että siihen palataan varmasti myöhemmin. Mutta siihen ei koskaan palattu.

— Mutta on huume-kirjalla ollut myös myönteisiä vaikutuksia. Näyttää siltä, että olemme pääsemässä juuri siihen, mihin pyrimme, eli jähmeiden rintamien rikkomiseen. Ummehnutun vastakkainasettelu, jossa mitään järkevää ei enää tule esille, on purkautumassa, koska meitä ei ole kyetty viemään mihinkään valmiiseen mielipideryhmään. Yksi käytännön vaikutuskin näyttäisi olevan jo olemassa: poliisille annettuja erikoisvaltuuksia huume-kysymyksissä on alettu vakavasti epäillä. Bornholmin kokouksessa Tanskan entinen oikeusministeri kertoi tapauksesta, jossa oli käytetty nimettömiä todistajia. Monet juristit ovat havahtuneet huomaamaan, että tässä ollaan jo koko oikeuskäytännön perimmäisten kysymysten äärellä.

Sekakäytön harha

— Alkoholin ja muiden huumeiden sekakäyttö on kaikissa maissa suurta, eivätkä viranomaiset oikein tiedä, kuinka tähän pitäisi reagoida. Mutta yleinen sääntö näyttää olevan, että kaikki

sekakäytön aiheuttamat haitat lasketaan huumepuolelle. Varsinkin Ruotsissa tämä aiheuttaa systemaattista virhettä ja paisuttaa huumeongelman suuruutta.

— Ruotsissahan on kaksi eri hoitosysteemiä, toinen huumeiden ja toinen alkoholin väärinkäyttäjille. Kysyin kerran, miten vedätte rajan, kun sekakäyttö on kyseessä, kun esim. alkoholin suurkuluttaja on vuoden aikana ollut kymmenen kertaa putkassa, mutta hänen on samana aikana todettu polttaneen kolme kertaa marihuanaa. Totta kai hän tulee huumepuolelle, minulle vastattiin.

— Sama periaate koskee kuoleisuustilastoja ja muita haitta-osoittimia, ja seurauksena on selvä harha. Tätä on ollut vaikea saada ymmärretyksi. Joko emme ole osanneet sanoa sitä riittävän selvästi tai sitten tämä on jollain lailla arka asia. Pitääkö olla kaksi hoitojärjestelmää? Suomessahan ei onneksi näin ole, mutta tästä on jatkuvaa keskustelua monessa maassa.

Koulun kautta eläkkeelle

Kettil Bruun on vuoden alusta lähtien ollut Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkijana ja on tutkijana eläkkeelle jäämiseensä saakka eli helmikuuhun 1987. Silti Bruunin ohjelmassa on kaksi uutta projektia, joista toinen jatkuu vielä eläkkeelläkin ollessa.

— Tämä toinen on pienimuotoinen; se kartoittaa lääkkeiden käyttöä alkoholistien hoidossa eri Pohjoismaissa.

— Toinen taas on osa laajempaa, viisi osaprojektia käsittävää ruotsinsuomalaisten koulukysy-

mykseen liittyvää tutkimusta. Yhtenä tutkimuskohteena olisi kunta Ruotsissa ja sen koululaitos, jossa olisi paljon suomalaisia oppilaita. Tutkisimme, miten ongelmaoppilaksi luokiteltuja käsitellään, mikä on päihteiden rooli tässä, miten suomalaisia käsitellään suhteessa ruotsalaisiin oppilaisiin, mikä on koulun suhde muuhun kontrolliin kunnassa sekä millä lailla siirtolaisen asema ja kielivaikeudet vaikuttavat koko prosessiin.

— Projektin kohtalo on kuitenkin epävarma. Poliittisesti aran kysymyksen tutkiminen tuntuu Ruotsissa olevan erittäin hankalaa.

— Jos se menee läpi, siitä tulee kolmen vuoden projekti. Suunnitelma on se, että teen tutkimuksen ”alkoholipitoisen” osan ennen eläkkeelle siirtymistä ja ”alkoholivapaan” osan sen jälkeen, toteaa Kettil Bruun.

Matti Virtanen

Gallup tutki

Suomen Gallup tiedusteli JOMA-omnibustutkimuksen yhteydessä helmikuun 1985 lopulla, mille yhteisöille tai elimille suomalaiset katsovat alkoholin käytöstä ja sen haitoista tiedottamisen ensisijaisesti kuuluvan.

Vastanneista 43 prosenttia katsoi alkoholin käytöstä ja siihen liittyvistä haitoista tiedottamisen kuuluvan ensisijaisesti Alkolle. Seuraavaksi eniten odotuksia

kohdistettiin terveysviranomaisiin (35 %), raittiusjärjestöihin (34 %) ja nuorisjärjestöihin (28 %). Keskimääräistä enemmän odotuksia Alkolon kohdistivat nuoret (15—24-vuotiaat), suurissa kaupungeissa asuvat sekä koulutetut henkilöt.

Haastatelluista 5 prosenttia katsoi, ettei alkoholin käytöstä ja siihen liittyvistä haitoista tiedottaminen juurikaan kuulu Alkolle. Vain raittiusjärjestöt ja raittiuslautakunnat saivat näin kysyttäessä pienemmät prosenttiluvut (4 % ja 4 %).

Haastatteluja tehtiin kaikkiaan 479 yhteensä 73 paikkakunnalla. Haastatellut edustavat 15 vuotta täyttäneitä suomenkielisiä väestöä.

Alkoholitutkimussäätiö myöntää apurahoja

— alkoholinkäyttöä koskeviin tutkimuksiin

— tutkimuksiin, jotka selvittelevät alkoholia yksilön ja yhteiskunnan ongelmana

— raittiustoimintaa koskeviin tutkimuksiin

— alkoholitutkimukseen liittyvään huumausainetutkimukseen.

Vuoden 1985 apurahat on haettava säätiöltä saatavia hakemuslomakkeita käyttäen syyskuun 30. päivään mennessä.

Hakemukset on toimitettava osoitteella: Alkoholitutkimussäätiö, Kalevankatu 12, 00100 Helsinki. Tarkempia tietoja antaa sihteeri Klaus Mäkelä, puh. 90-643 341.